

NICOLAE ȘT. NOICA (coord.), colaboratori RUXANDRA NOICA și CRISTINA GABRIELA POPESCU, *Între istorie și actualitate. Politici de locuire în România*, București, Editura Mașina de scris, 2003, 208 pagini, cu o prefață de Muger Isărescu

Lucrarea de față analizează problematica locuirii din perspectivă istorică, începând cu momentul Războiului de Independență (1877) și până în prezent. Astfel, cititorul poate identifica epoci istorice distincte definite prin politici de locuire asupra cărora și-au pus amprenta specificul național precum și tendințele externe ale vremii.

Printr-o documentare deosebită, coordonatorul Nicolae Șt. Noica, fost ministru al Lucrărilor Publice și Amenajării Teritoriului și colaboratorii, și-au propus să descrie procesul de urbanizare și efortul de creștere a numărului și confortului locuințelor din România în context european, înfățișând aspectele sincronice, dar și diacronice din diferitele domenii ale politicilor de locuire.

Astfel, cartea aduce în discuție marea problemă a construirii de locuințe numeroase și accesibile și corelat caută se prezintă cronologic inițiativele și măsurile care au condus la articularea unui sistem legislativ și instituțional în domeniul construcției de locuințe din România.

Studiul este structurat în șase capitole și parcurge următoarele teme: conceptul de politică de locuire și cadrul general, politicile de locuire până la primul război mondial, caracteristicile perioadei 1918–1947, politica de locuire în timpul regimului comunist și după anul 1989, precum și o serie de concluzii cu privire la perspectivele în domeniul locuirii.

Pentru început, autorii stabilesc și clarifică domeniul conceptual al lucrării. Pe lângă definirea termenilor de locuire, locuință, politică socială, politică de locuire, autorul analizează etapele ce trebuie parcurse de la identificarea problemei sociale până la conceperea și aplicarea unei politici, în general și în domeniul locuirii, în particular (obiective, instrumente: legislativ și instituțional, mijloace de realizare: tehnice, materiale, financiare).

Politicile de locuire se referă la ansamblul măsurilor luate pentru modificarea calității, cantității, prețului, proprietății, precum și a gestiunii și controlului sistemului locativ (p. 20).

Capitolul doi, descriind perioada până la primul război mondial, face referire la primele măsuri adoptate în scopul îmbunătățirii condițiilor de locuit în România. În 1875 și 1881 apar primele intenții de sprijinire a construcției de locuințe, prin înființarea primelor instituții de credit funciar urban din România. În 1910, cu titlu de pionierat în Europa acelor timpuri, apare prima lege „care va reglementa construcția de locuințe ieftine și sănătoase” (p. 13), în contextul acordării unei serii de facilități, printre care: persoanele fizice și societățile erau scutite de toate impozitele referitoare la locuințe, constructorul de locuințe ieftine plătea orașului doar jumătate din valoarea lucrărilor edilitare prevăzute pentru deschiderea de noi străzi, materialul destinat construcției de locuințe era scutit de taxe ș.a. (p. 49). Se constituie, de asemenea, Societatea Comunală pentru Construcția de Locuințe Ieftine din București care are o activitate intensă între anii 1911–1916.

În continuare este prezentată perioada interbelică, accentuându-se problema locuirii. Pe baza datelor recensământului din 1912 este descrisă amploarea acesteia, în mare parte datorată migrației

populației din mediul rural spre urban, în vederea găsirii unui loc de muncă. Însă și distrugerea locuințelor în timpul războiului, precum și absența construcției de locuințe timp de patru ani au reprezentat cauze importante ale acutizării stării de lucruri (p. 52–53).

Politica de locuire promovată de instituțiile statului a pus accentul pe consolidarea mecanismelor economiei de piață, susținerea inițiativei private și a investițiilor de capital în domeniu. La 23 iulie 1921 este adoptată Legea pentru încurajarea construcției de clădiri. Era prevăzută înființarea de societăți cooperatice care aveau ca scop cumpărarea și parcelarea terenurilor pentru construcția de locuințe ieftine destinate membrilor: muncitori, funcționari, pensionari, precum și construirea pe aceste terenuri (p. 67).

De asemenea, este perioada în care ia amploare instituția creditului ipotecar și în care se pun bazele unei politici oficiale de locuire pe termen mediu. Astfel se face o trecere în revistă a obiectivelor primordiale ce o caracterizează și a instrumentelor folosite pentru traducerea în practică a obiectivelor.

Sunt cercetate și alte aspecte legate de prețul locuințelor, de realizarea acestora precum și nivelul chiriilor, în contextul scăderii puterii de cumpărare a populației.

În capitolul patru este analizată politica regimului comunist în domeniul locuirii. Dominante în această perioadă au fost abrogarea legilor și desființarea instituțiilor vechiului sistem precum și etatizarea tuturor activităților, inclusiv cele legate de domeniul construcției și achiziționării de locuințe. Sunt descrise fenomenele industrializării și urbanizării accelerate.

Începând cu anul 1948, statul a început să acorde o atenție scăzută fondurilor de la buget pentru construcția de locuințe, concentrând investițiile în industrie. Creșterea urbană poate fi pusă pe seama fenomenului migrației rural – urban, refugiaților de război și industrializării. Anul 1966 aduce cu sine sporirea investițiilor în construcția de locuințe, dar fondurile mobilizate erau insuficiente pentru asigurarea confortului necesar. Sistemizarea, definită ca fenomen prin care diferența dintre sat și oraș dispare treptat, satele fiind aduse la același nivel de dezvoltare cu orașele, este aprobată, în 1972, ca parte a procesului de creare a statului socialist. În ansamblu, două sunt caracteristicile politicii de locuire în această perioadă: omogenizarea rezidenților din mediul urban prin mediul de viață adaptat cadrului construit și uniformizarea clădirilor, menită să reducă diferența între tradițiile de locuire la sat și la oraș (p. 109–112).

Următorul capitol urmărește schimbările din cadrul politicii de locuire din România în contextul noii economii de piață. Principalele tendințe ale activității de construcție de locuințe în această perioadă au fost „retragerea masivă a statului de la finanțarea noilor construcții, un proces de liberalizare a chiriilor, introducerea subvențiilor pentru locuințe și privatizarea masivă a locuințelor de stat” (p. 149). Primul act normativ în care sunt descrise principiile de pază ale politicii naționale în domeniul locuințelor apare în 1996, în forma Legii locuinței (Legea 114). Pentru relansarea construcției de locuințe apare sistemul de realizare a acestora prin credit ipotecar, în cadrul Agenției Naționale pentru Locuințe (ANL, Legea 152/1998).

În finalul lucrării, Nicolae Șt. Noica și colaboratorii prezintă în mod sintetic caracteristicile constant problematice ale politicilor de locuire, indiferent de epoca pe care o traversăm. Este vorba despre: nevoia de locuință ca adăpost, poziția dominantă a prețului locuințelor, sistemul de creditare a construcției de locuințe, opțiunea pentru tipul și ansamblul de locuințe, suprafața și accesul la utilități și, nu în ultimul rând, istoria locuințelor (p. 189–194).

Considerând importanța tematicii și a modalității de abordare, apreciez această carte drept o contribuție deosebită pentru cunoașterea domeniului politicilor de locuire, o componentă importantă a culturii și civilizației românești din ultimii 125 de ani.

Dana Cornelia Nițulescu

GØSTA ESPING-ANDERSEN, *Welfare State in Transition – National Adaptations in Global Economies*, London, Sage Publications, 1996

În lucrarea sa *Welfare State in Transition – National Adaptations in Global Economies*, Gøsta Esping-Andersen analizează o serie de schimbări care au loc în diverse modele ale statului bunăstării. După o radiografiere a punctelor tari și a celor slabe existente la nivelul fiecărui model, autorii acestei lucrări urmăresc schimbarea principiilor din diferite tipuri de state ale bunăstării. Sunt trecute în revistă modelele consacrate ale statelor bunăstării, însă nu se ignoră nici noile state apărute care dezvoltă, uneori, modele particulare; sunt avute în vedere state din Europa Centrală și de Est, țările asiatice, Statele Americii Latine.

Primul capitol, scris chiar de coordonatorul acestei lucrări – Gøsta Esping-Andersen –, amintește conceptele implicate în discuția privitoare la statul bunăstării și oferă o imagine asupra unor posibile schimbări în statele bunăstării occidentale. Partea dedicată concluziilor acestui prim capitol subliniază care sunt trendurile majore și dilemele politicilor sociale. Esping-Andersen afirmă că nu asistăm, de fapt, la schimbări majore în ceea ce privește statele occidentale ale bunăstării, ci la diverse adaptări ale acestora la noile situații cu care se confruntă. Una dintre motivații ar fi rezistența la schimbare; este o reacție firească, având în vedere faptul că politicile s-au instituționalizat, iar grupurile mari de interese și-au definit pozițiile în ceea ce privește funcționarea statului bunăstării. Autorul opinează că Europa continentală este în impas, în timp ce Australia și Scandinavia reprezintă schimbarea prin negociere. La o altă extremă a unei scale, în Chile și fostele țări comuniste, schimbările s-au produs prin căderea sau distrugerea structurii organizaționale existente. Între acești doi poli se situează SUA și Marea Britanie unde a avut loc o erodare graduală, însoțită de slăbirea mișcării sindicale.

Acestea sunt câteva precizări introductive.

După o trecere în revistă a demersului pe care îl vor întreprinde, autorii acestui volum analizează în detaliu fiecare model al statului bunăstării. Analiza este structurată pe câteva aspecte, și anume: sistemul de asistență socială, sistemul de sănătate, educația, aspecte generale ale unui anumit tip de stat al bunăstării.

Astfel, capitolul doi, al cărui autor este John D. Stephens, pune în discuție statele bunăstării scandinave. Sunt evidențiate acumulările acestora, dar și crizele cu care se confruntă și perspectivele ieșirii din această criză.

În al treilea capitol al acestei lucrări, Esping-Andersen pune în discuție modelul statului bunăstării din Europa continentală (Germania, Italia, Franța, Spania). Demersul analizei urmează același model (scurt istoric, evoluții pe câteva paliere și tendințe observate sau posibile).

În capitolul patru, după examinarea datelor și compararea cu celelalte țări avansate, autorul ajunge la concluzia că rata de transferuri pentru o persoană singură, în Australia, este mai scăzută decât în țări ca Suedia, Olanda, Franța, Germania, SUA și Marea Britanie. În schimb, Australia este pe primele locuri în ceea ce privește rata transferurilor către familia cu doi copii (acesta fiind tipul de familie luat în calcul în această analiză). Aceste comparații ne oferă o imagine asupra opțiunilor de politici sociale promovate de Australia și Noua Zeelandă.

Ca și statele scandinave, America de Nord ocupă un loc special între statele bunăstării. Canada și în special Statele Unite sunt recunoscute pentru sistemul lor liberal al bunăstării, care se bazează pe principiul testării mijloacelor și beneficii sociale din transferuri modeste. Americanii secolului al XX-lea au considerat piața ca fiind principala lor sursă de bunăstare. John Myles, analizând aspectele bunăstării sociale în Canada și SUA, arată că programele sociale din perioada postbelică au fost construite pornind de la trei modele de bază:

- Modelul rezidual de asistență socială, care oferă beneficii pe baza testării mijloacelor;
- Modelul asigurărilor sociale, bazat pe performanța de pe piața muncii;
- Modelul universalist – având la bază principiul într-ajutorării, cetățeniei sociale.

Statele Unite au optat pentru o combinație a primelor două modele, oferind asigurări sociale celor în incapacitate de a munci (ex. copii, persoane cu handicap) și programe reziduale pentru cei aflați pe piața muncii.

Canada a adoptat o combinație a celor trei modele.

Autorul acestui al cincilea capitol descrie dinamica politică ce influențează și creionează politicile sociale. De asemenea, autorul pune în discuție strategii alternative de a face față „eșecului pieței” în ultimii douăzeci de ani. Capitolul se încheie într-o notă pesimistă. Motivele acestui pesimism al autorului sunt următoarele: în primul rând este vorba de „deficitul fiscal” cu care se confruntă aceste țări, deficit care limitează posibilitatea acestora de a face experimente sociale; al doilea motiv este acela că ambele societăți sunt confruntate cu un „deficit democratic” care limitează reprezentarea politică a celor afectați de restructurarea economică. Autorul concluzionează că „în actualul context, *a treia cale* presupune capacitatea de a identifica și implementa soluții de sumă pozitivă (*positive-sum solutions*) pentru noi forme de securitate economică”.

A doua parte a acestei lucrări aduce în discuție nașterea unor noi state ale bunăstării. Astfel, în capitolul șase, sunt prezentate opțiunile de politică socială în America Latină, mai precis, modelele neoliberale versus modelele social-democrate. Acest capitol explorează costurile și beneficiile încercărilor de a urmări aceste modele alternative, concentrându-se asupra țărilor ca Chile și Brazilia, dar făcând și o comparație între Argentina și Costa Rica. Criza economică cu care s-au confruntat aceste state în anii '80 a avut un impact puternic asupra politicii sociale, conducând la creșterea sărăciei și, în același timp, la reducerea cheltuielilor sociale, la o deteriorare a serviciilor publice și la deficite severe ale balanței de asigurări sociale. Toate acestea au determinat din partea autorităților fiecărui stat un anumit tip de răspuns. Astfel, s-a mers de la soluțiile neoliberale de individualizare și privatizare, până la soluțiile social-democrate, care se bazează pe universalizare și pe consolidarea schemelor publice de servicii sociale. Chile a optat pentru modelul neoliberal, Costa Rica pentru modelul social-democrat, Argentina a adoptat unele elemente de privatizare, iar Brazilia are un sistem universal de acordare a beneficiilor și a îmbunătățit beneficiile pentru categoriile cele mai sărace.

Capitolul șapte are în prim-plan statele bunăstării din Asia de Est: Japonia, Coreea de Sud, Taiwan, Hong Kong și Singapore. Așa cum precizează autorii acestui capitol, Roger Goodman și Ito Peng, materialele despre această zonă sunt destul de puține, datorită unor motive de natură obiectivă și subiectivă. Practic, abia după anii '70 au început să apară materiale dedicate acestor state, însă este resimțită nevoia examinării modelelor de stat al bunăstării din această zonă, din perspectiva condițiilor politice și economice locale. Conform precizărilor făcute de autori în introducerea acestui capitol, materialul propus de ei va încerca să argumenteze faptul că, deși Japonia, Coreea de Sud și Taiwan au adoptat de-a lungul istoriei diverse elemente caracteristice statelor bunăstării vestice și le-au remodelat în sisteme proprii, în acord cu condițiile culturale, politice și sociale specifice, este foarte dificil să demonstrezi că aceste regimuri ale bunăstării au copiat sau au urmat un anumit model vestic; de aceea statele bunăstării din Asia de Est trebuie examinate în contextele particulare în care se găsesc. Acest capitol este împărțit în patru secțiuni. În prima secțiune, autorii vor defini aria de studiu prin identificarea similarităților în ceea ce privește dezvoltarea politică, socială și economică a societăților incluse în acest studiu. A doua secțiune oferă o scurtă trecere în revistă a dezvoltării sociale postbelice a acestor state. Următoarea secțiune a acestui capitol pune în evidență schimbările recente în ceea ce se poate denumi „regimuri ale bunăstării sociale Est-asiatice focalizate pe cazul Japoniei”. Secțiunea finală pune în evidență aspectele problematice cu care se confruntă aceste societăți și implicațiile acestor probleme asupra bunăstării sociale.

În capitolul opt, Guy Standing încearcă să realizeze o analiză a protecției sociale în statele din Europa Centrală și de Est. Autorul nu urmărește o descriere sau un set de generalizări, ci încearcă să sublinieze conflictele politice care au avut loc, concentrându-se pe sfera politicilor sociale, asupra problemelor de politică socială nerezolvate și care pot influența construirea sistemului bunăstării actual. Autorul pleacă de la ipoteza că sistemul statului bunăstării are câteva funcții de bază, și anume: reducerea sărăciei, combaterea sărăciei, resurse pentru securitate socială, redistribuirea veniturilor, menținerea solidarității sociale, promovarea mobilității pe piața muncii, promovarea restructurării economice și a pieței muncii și eficiența. Având în vedere aceste aspecte, autorul face o

analiză comparativă între modalitatea cum statul bunăstării își îndeplinea aceste funcții în perioada de dinaintea de 1989 și situația de după 1989. O secțiune specială în acest capitol este dedicată Cehiei, care se distinge în contextul țărilor vecine, putând fi privită fie ca un lider, fie ca o excepție. Sunt prezentate, de asemenea și provocările cu care se confruntă autoritățile acestor state, provocări care trebuie să-și găsească soluțiile.

Această lucrare se constituie ca un material extrem de util, atât studenților din domeniu, cât și cercetătorilor, prin faptul că oferă o imagine a diferitelor modele de state ale bunăstării. În plus, nu se limitează numai la a oferi o analiză a modelelor de state ale bunăstării clasice, ci pune în discuție noile modele de state ale bunăstării. Astfel, imaginea lucrărilor clasice privitoare la statul bunăstării se completează cu analize privind statele bunăstării din America Latină, statele Est-asiatice, dar și cele din Europa Centrală și de Est. Analizele nu se limitează la a ne oferi o imagine teoretică asupra problemelor puse în discuție, ci este completată cu o serie de date care ilustrează aspectele teoretice discutate.

Cristina Băjenaru

MIHAELA VLĂSCEANU, *Organizații și comportament organizațional*, Iași, Polirom, 2003

A apărut, la editura Polirom, o carte binevenită în contextul științelor sociale de dată mai recentă. Este vorba despre cartea prof. Mihaela Vlăsceanu, *Organizații și comportament organizațional*, care tratează aspecte legate de studiul organizațiilor. Autoarea este un expert în această tematică, tot ea scriind și alte cărți care tratează aspecte ce țin de lumea organizațiilor, precum *Psihosociologia organizațiilor și conducerii* (Editura Paideia, 1993) și *Organizațiile și cultura organizației* (Editura Trei, 1999). Cartea de față reia unele aspecte prezentate în acestea, dar fiecare în parte aduce un plus de informații utile și necesare, cele trei cărți fiind complementare.

Capitolul introductiv face o trecere în revistă a unor curente, evoluții, precum și a unor serii de concepte organizaționale care au dus la (micro)revoluții în cadrul disciplinei.

Se vorbește, astfel, de teoriile X și Y, pentru a se putea aminti, mai apoi, de noua teorie Z a lui Ouchi (1981) care oferă o viziune mai adecvată noilor corporații de pe piață, în condițiile globalizării, a creșterii competenței și a creșterii ritmului de schimbare organizațională. Tot în noul curent se înscrie și creșterea importanței tehnologiei informației și comunicării (TIC), în 2002 existând peste 500 de milioane de computere în întreaga lume. Această dezvoltare fără precedent a TIC a creat premisele pentru noi modalități de organizare și acțiune. Una dintre acestea a luat forma învățării organizaționale („learning organizations”), oamenii și organizațiile fiind solicitați să învețe în permanență și să traducă învățarea în acțiune.

Responsabilizarea socială a organizațiilor este, de asemenea, o coordonată nou apărută, în conformitate cu cerințele noilor realități, fiind nevoie de coduri și standarde etice, în conformitate cu realitățile sociale. În acest context, autoarea vorbește despre înlocuirea managementului tradițional cu *managementul ecocentric* (p. 38), care urmărește realizarea unor *produse eco-prietenoase*, prin intermediul proiectării ecologice.

Când vorbim despre organizații trebuie să acordăm importanță maximă resursei umane, de care depind toate procesele desfășurate într-o organizație. M. Vlăsceanu constată că la nivelul angajaților s-a constatat creșterea diversității demografice. Între factorii cei mai importanți care au contribuit la accentuarea dinamicii demografice sunt amintiți: globalizarea piețelor de muncă, reglementările guvernamentale cu privire la necesitatea adoptării de acțiuni afirmative și

antidiscriminatorii, factori economici ce țin de rata de creștere sau de declin a unor întregi ramuri economice, intensificarea competiției, care accentuează nevoia de inovare și creșterea eficienței etc. (p. 41). Cu toate că, în multe cazuri, diversitatea forței de muncă este folositoare organizației, uneori ea creează destule probleme. Autoarea aduce în discuție rezultatele unui studiu (Jackson, 1992) care a demonstrat că mulți manageri consideră extrem de dificil să conducă grupuri de angajați foarte diferiți între ei. Așadar, diversitatea forței de muncă determină educarea sensibilității față de necesitățile diferitelor categorii de angajați, respectiv a capacității de a demonstra flexibilitate și deschidere.

Următorul capitol începe prin abordarea unor aspecte ce țin de dificultatea definirii conceptului de organizație, dificultate determinată nu doar de multitudinea perspectivelor din care poate fi analizată o organizație, dar și de evoluția analizei organizaționale care a consacrat noi modalități de definire, în funcție de contribuțiile aduse, de-a lungul timpului, de diverse cercetări teoretice și practice. Abordarea pe care M. Vlăsceanu o alege spre descriere este cea oferită de R. W. Scott (1998), care vede organizațiile din trei perspective: ca sistem rațional (organizațiile sunt colectivități orientate de urmărirea unor scopuri relativ specifice), sistem natural (organizațiile sunt colectivități ai căror participanți urmăresc interese multiple, dar care recunosc însemnătatea perpetuării organizației ca reprezentând o sursă importantă) și sistem deschis (organizațiile sunt sisteme de activități independente, ce leagă coaliții schimbătoare ale participanților).

O altă modalitate de a ordona perspectivele asupra organizației îi aparține lui Mary Jo Hatch (1997) care recurge la o clasificare în patru etape: clasică, modernă, simbolic interpretativă și postmodernă, cărora le asociază o metaforă: metafora mașinii, metafora organică, metafora culturală și metafora colajului.

Tot în contextul înțelegerii a ceea ce este o organizație, M. Vlăsceanu tratează și problematica organizării sociale *versus* organizare formală, organizațiile tipice aparținând acestuia din urmă (este vorba despre organizațiile care apar doar când sunt în mod deliberat create pentru atingerea unor scopuri). Totuși, constituirea unei forme de organizare pe dimensiuni formale nu implică automat faptul că activitățile sau interacțiunile membrilor se vor conforma riguros unor reguli și proceduri stabilite formal. Aceasta înseamnă că în orice organizare formală este de așteptat să apară grupuri, relații, norme caracteristice organizării informale. Autoarea face o descriere comparativă amănunțită a celor două tipuri de organizări, subliniind tipurile, avantajele și limitele fiecăreia.

Mergând mai departe cu raționamentul, M. Vlăsceanu atrage atenția că organizațiile nu sunt unica formă de organizare socială, chiar dacă ea a ajuns să fie considerată forma dominantă în societatea actuală. Drept urmare, ea face o analiză comparativă a organizațiilor cu instituțiile (termen care, de altfel, este suprapus în limbajul curent peste cel de organizație), în care evidențiază și relațiile dintre cele două, astfel: structura normativă instituțională oferă bază de construcție a organizațiilor (p. 90). Relațiile dintre instituții și organizații iau, astfel, cel puțin trei forme: 1) instituțiile constituie baza generativă a organizațiilor; 2) organizațiile devin agenți ai schimbării instituționale; 3) organizațiile sunt cadrul în care se desfășoară, atât instituționalizarea, cât și dezinstituționalizarea.

Sursele diversității organizațiilor sunt numeroase: mărime, sector, trăsături structurale, relații cu mediul, relații cu alte organizații etc., dar criteriul fundamental de diferențiere este reprezentat, în cartea Mihaelei Vlăsceanu, de axa public – privat, pe care o analizează din perspectiva stilurilor de management și a interferențelor de diverse tipuri care își fac simțită prezența. Astfel, organizațiile private au început să ofere servicii similare cu cele publice și tind să adopte comportamente tipice mai înainte organizațiilor private. Eficiența financiară a început să devină un criteriu de evaluare și pentru organizațiile publice, iar consumatorul serviciilor publice este perceput drept client, ca în organizațiile private.

Dar cum putem analiza variabilele care intervin la nivelul fiecărei organizații, dacă ele sunt atât de diverse? Mihaela Vlăsceanu încearcă o descriere a acestor aspecte plecând de la modelul lui Leavitt, care simplificat, ia forma unui romb ce are în fiecare vârf un element: *structură, scopuri, tehnologie, participanți*, toate aflându-se într-un anumit *mediu*. Astfel, în funcție de modelul de concretizare a diviziunii muncii, ierarhiei autorității și coordonării în sarcini specializate, se constituie *structuri* organizaționale distincte, ce individualizează un anumit tip de organizare, putându-se vorbi despre o structură socială și despre una fizică a organizațiilor. *Participanții* sunt cei care configurează

sistemul, cei care, în schimbul unor beneficii sau stimulente de diferite tipuri, contribuie la îndeplinirea *scopurilor* organizaționale specifice. Dar ce sunt acestea? Pentru a nu intra într-una dintre cele mai controversate definiții din istoria analizei organizaționale, M. Vlăsceanu menționează câteva definiții relevante, accentuând viziunea lui Scott (1998) care diferențiază între funcțiile cognitive ale scopului (furnizează direcții de acțiune și constrângeri în procesul de luare a deciziilor) și cele motivaționale (ele constituie temelia pe care se construiește atât atașamentul membrilor din organizație cât și al celor din afara ei). În principiu, variabila *tehnologie* se referă la instrumentele utilizate în producție pentru transformarea unei materii prime în produse sau servicii. Aici trebuie diferențiat între instrumentele tehnice, ca atare și cunoștințele necesare pentru activarea lor; deci, sistemul tehnic interferează cu sistemul social, rezultând ceea ce s-a numit *sistemul socio-tehnic*, care se bazează pe ideea că în orice sistem de muncă rezultatul este obținut prin funcționarea corelată, atât a sistemelor sociale cât și a celor tehnice.

Variabila organizațională *mediu* beneficiază de o atenție specială, fiindu-i consacrat un întreg capitol. În sensul cel mai larg, mediul unei organizații include persoane, lucruri, condiții sau influențe (culturale, politice, legislative etc.). Din perspectiva diferențierii organizațiilor, mediul se raportează la următoarele dimensiuni: predictibilitate (gradul de anticipare a modului de structurare a mediului într-un anumit moment dat), diversitate (factorii din mediu care interferează, direct sau indirect, cu organizația), orientare (prietenosă sau ostilă), stabilitate (gradul de perpetuare a aceleiași stări a mediului, pe un interval mediu sau lung de timp). O secțiune separată revine nivelurilor de analiză a relațiilor dintre organizații și mediu. Se disting, astfel, mai multe niveluri: organizațional, interorganizațional și ecologic (p. 147–165).

La nivel organizațional întâlnim noțiunea de rețele organizaționale, la nivelul căreia s-au identificat trei dimensiuni importante:

- a. Centralitatea: localizarea ei strategică și importanța poziției pe care o ocupă;
- b. Configurările structurale ale legăturilor: au în vedere contextul în care este plasată o organizație și puterea versus vulnerabilitatea unei legături.
- c. Profilul partenerilor: principalele trăsături considerate a influența performanțele organizației de referință sunt: statusul partenerilor, caracteristicile rețelei, distanța tehnologică dintre aceștia și organizația de referință.

În contextul organizațional este interesant de observat cum participarea organizațiilor la diferite rețele le influențează comportamentul. Autoarea amintește despre *capacitatea de absorbție* ca fiind o nouă abilitate pe care organizațiile au dezvoltat-o pentru a asimila și folosi informațiile, în vederea creșterii performanțelor.

Aprofundând nivelul organizațional, autoarea descrie, în mod succint, câteva dintre cele mai cunoscute strategii de coordonare: co-optarea, *joint venture* (formă de alianță între două sau mai multe organizații, ce se stabilește fie în scopul urmăririi unui țel comun, fie al creării unei noi organizații), alianțe strategice, fuziuni.

Când vorbește despre nivel interorganizațional, M. Vlăsceanu apelează la descrierea rețelelor interorganizaționale prin intermediul matricei tridimensionale a lui Baker și Faulkner (2002): populații (tipuri de actori: producători, furnizori, cumpărători), domenii (în cadrul cărora se stabilesc legături de genul: schimburi în cadrul pieței, alianțe strategice, acțiuni politice) și organizațiile de referință (subiectul analizei). Plecând de la principalele unități de analiză (diada, triada, setul organizațional, câmpul organizațional) se face o trecere în revistă a conceptelor cele mai noi folosite în analiza rețelelor interorganizaționale, de genul set diadic, co-destin (legături consistente, de tipul alianțelor cu un furnizor), alianțe de tip *joint venture*, relații izomorfe (echivalente structural).

Ecologia interorganizațională se referă la studiul interacțiunilor dintre populațiile similare și diferite de organizații ce alcătuiesc împreună comunități, precum și la modul de adaptare a acestora la mediu (Rao, 2002). În acest context se poate vorbi de simbioză versus comensualitate, punându-se problema modului de constituire a structurii comunității. Pe când relațiile simbiotice implică cooperarea (de exemplu, cei ce vând software și cei ce vând echipamente), relațiile comensuale implică competiția potențială între populațiile aflate în interacțiune. Aldrich (1999) a identificat șase

relații posibile de comensalitate: competiția totală, competiția parțială, competiția acaparatoare, neutralitatea, reciprocitatea parțială, reciprocitatea totală.

Un capitol separat este dedicat proiectării și schimbării organizaționale. Proiectarea organizațiilor presupune integrarea tuturor părților componente, elementul de referință fiind structura socială a organizației. O organizație include, de regulă, în structura ei trei niveluri funcționale: 1) conducerea strategică; 2) conducerea intermediară, dezvoltare și comunicare, administrație; și 3) domeniul operativ. Pornind de la teoria lui Mintzberg (1989), M. Vlăsceanu face o descriere a principalelor alternative funcționale de organizații (p. 182–197):

a. Structura simplă. În acest caz sunt prezente doar conducerea strategică și domeniul operativ, centralizarea deciziilor și informațiilor fiind regulă și mod de operare. Comunicarea este eminentemente informală, deși centrată pe conducătorul unic.

b. Birocrația mecanică. Aici întâlnim o organizare multinivelară și o comunicare formală. Conducerea strategică canalizează puterea și autoritatea, iar munca este standardizată.

c. Birocrația profesională implică producția de servicii și bunuri standardizate de către o forță de muncă înalt calificată sau profesionalizată. Autoritatea este una bazată pe competențe. Structura de conducere este descentralizată, singura poziție importantă fiind ocupată de „administratorul profesional”, adică de persoana care asigură conducerea organizației, dar prin interacțiune cât mai directă cu grupul de profesioniști.

d. Forma divizională constă în existența mai multor compartimente sau „diviziuni administrative”, răspândite geografic și sectorial, relativ autonome, conectate între ele prin intermediul unei „centrale” sau „cartier general”. Rezultatele finale sunt standardizate pentru evaluarea nivelului de eficiență funcțională. Această formă de organizare corespunde tendințelor de globalizare economică și este reprezentativă pentru economiile puternice ale unui număr redus de țări.

e. Adhocrația își propune să promoveze inovațiile, ea însăși fiind novatoare, adică despărțită de orice formă de standardizare pentru scopurile coordonatoare. Esențială este coordonarea interdisciplinară sau structura matriceală bazată pe adaptarea reciprocă și informală a specialiștilor. Ea este centrată pe proiecte, funcționând într-un mediu dinamic și turbulent.

f. Organizația misionară. Centrul de referință într-o astfel de organizație este misiunea ei, care trebuie să fie individualizată, respectiv, să aibă un aspect de unicitate, să fie clară, precis focalizată, astfel încât membrii să se identifice ușor cu ea. La rândul lor, acestea se împart în organizații reformatoare, convertizatoare și monahale.

Urmând firul logic, cartea ajunge la un alt aspect din viața unei organizații: schimbarea și reproiectarea ei. Ca surse ale schimbării, M. Vlăsceanu amintește: caracteristicile mediului (complexitate, competitivitate, turbulență, mărimea organizației), performanța organizațională (scăzută sau ridicată), caracteristici ale managementului strategic (pornind de la ipoteza că schimbarea este inițiată de manageri, ne interesează: istoria vieții de muncă, atribute demografice, variabilele de personalitate), strategia organizației (după linia pe care o adoptă, strategiile pot fi: apărătoare, prospective, analiste, reactive), structura organizațională (cuprinde aspecte precum: centralizarea luării deciziei, standardizarea procedurilor, specializarea funcției și interdependența proceselor de producție și distribuție).

Nu putem vorbi despre schimbare fără să ne referim și la o serie de strategii de schimbare și consecințe ale lor. Autoarea se oprește în cartea de față asupra câtorva: reducerea mărimii (*downsizing*), reconceperea (*reengineering*), inovarea strategică, organizarea prin haos. Capitolul se încheie cu amintirea noilor forme de organizare: rețele – organizația virtuală (Miles și Snow, 1986) și grupări sau matrici perpetue (Mills, 1991; Baetlett și Ghoshal, 1989), precum și a caracteristicilor esențiale ale formelor postbirocratice de organizare.

Următorul capitol aprofundează resursele umane dintr-o organizație, cu accent pe aspectele motivaționale și de satisfacție. Capitolul face o trecere în revistă a teoriilor motivaționale de-a lungul timpului (Maslow, McClelland, Vroom, Schein, Adams), precum și a condițiilor care influențează motivația pentru muncă (dezvoltarea personală, cultura muncii, organizarea și infrastructura tehnico-economică, situația de muncă). Capitolul se încheie cu specificarea relației dintre motivație,

satisfacție și performanță, strâns legate cu aspectele ce țin de cultura organizațională, concept care este discutat în capitolul următor.

Despre cultura organizațională s-a scris mult de când s-a constatat importanța abordării organizațiilor nu doar din perspectivă cantitativă și raționalistă. În scurta prezentare din această carte sunt amintite componentele culturii organizaționale (reguli, norme, valori, filozofie, climat, simboluri etc.), punându-se accentul pe importanța studiului cunoașterii ca o dimensiune reprezentativă a culturii organizaționale. Se pleacă de la ideea că lumea actuală este una construită în funcție de dezvoltarea cunoașterii și a transmiterii sale rapide. De asemenea, se enumeră modalitățile prin care informația devine din informație tacită, informație explicită: socializare (împărtășirea implicită a informațiilor tacite), externalizare (folosirea metaforei și analizei), combinarea (mixarea și transmiterea cunoașterii formale codificate), internalizarea (reconvertirea cunoașterii explicite în cunoaștere implicită). Pentru cei interesați, o analiză mai amănunțită a acestui aspect poate fi găsită în cartea din 1999 a Mihaelei Vlăsceanu, *Organizațiile și cultura organizării*.

Ultimul capitol tratează problematica managementului organizațional și a conducerii. După ce face o trecere în revistă a diferențelor dintre noțiunea de „conducere” și „management”, autoarea analizează funcțiile (planificare, luarea deciziei, organizare, motivare, control) și conținutul activității manageriale. Acestea din urmă sunt detaliate conform tipologiei lui Mintzberg (1989): a) roluri interpersonale: de reprezentare, de lider, de legătură; b) informaționale: monitorizare, diseminare de informații, purtător de cuvânt; c) decizionale: de antreprenor, de soluționare de conflicte, de distribuire de resurse. Urmărirea mai detaliată a aspectelor legate de funcțiile conducerii, stiluri de conducere și despre procesualitatea luării deciziilor se poate găsi în cartea *Psihosociologia organizațiilor și conducerii* ale Mihaelei Vlăsceanu.

Capitolul (și cartea) se încheie cu un subcapitol care privește prezentul și viitorul organizațiilor. Plecând de la paradigmele existente (nordică, vestică, estică, după Bennis, Parikh și Lessen, 1994) se vorbește despre „noua paradigmă globală” care descrie organizația ca fiind bazată pe: autocontrol, sinergie socială, dezvoltare durabilă. Aceasta va fi o organizație care învață. La nivelul managementului strategic, mai atrag atenția cele trei paradigme propuse de Joyce și Woods (1996): modernistă, postmodernistă și neomodernistă. Autoarea consideră că una dintre principale provocări adresate managementului secolului XXI este legată de schimbarea fundamentală a peisajului organizațional, în sensul creșterii complexității, dinamicii și turbulenței acesteia. În această perspectivă, previziunea autoarei este că accentul va cădea nu pe tehnologii, nici pe resursele umane, ci pe competențe, valori intangibile, cunoaștere tacită sau explicită, capital intelectual (p. 310).

Cartea Mihaelei Vlăsceanu este un instrument important și necesar celor care vor să înțeleagă modul de funcționare al organizațiilor, chiar dacă se simte lipsa unei abordări mai individualizate pe situația organizațiilor românești (abordare care ar putea oferi o perspectivă utilă profesioniștilor din domeniu). Pentru cei interesați de domeniul organizațional din perspectiva umanistă, cartea de față înseamnă un sprijin de încredere în actualizarea informațiilor și mai ales în reconceptualizarea necesară a unui domeniu pe cât de familiar, pe atât de complex și dinamic.

Irina Cozma